

Θεοχάρης Δετοράκης, *Βυζαντινή φιλολογία: τα πρόσωπα και τα κείμενα*, τόμος Α΄: Προβυζαντινοί και πρωτοβυζαντινοί χρόνοι, περ. 150-527 μ.Χ., Ηράκλειο Κρήτης 1995, σσ. 574.

Ένας από τους άξιους συνεχιστές της παράδοσης των Νικολάου Τωμαδάκη (†1993) και Ιωάννη Καραγιαννόπουλου (†2000) στον τομέα της βυζαντινολογικής γραμματολογίας, ο κρητικής καταγωγής Θ. Δετοράκης, καθηγητής βυζαντινής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης (Ρέθυμνο) μας έδωσε πρόσφατα (όπως και λίγο αργότερα ο Απόστολος Καρπόζηλος, καθηγητής βυζαντινής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων) τον πρώτο από τρεις συνολικά τόμους του συνθετικού του εγχειριδίου. Με τη εμφάνιση των έργων αυτών των Δετοράκη και Καρπόζηλου (*Βυζαντινοί ιστορικοί και χρονογράφοι*, τόμος Α΄: 4ος-7ος αιώνες, Αθήνα, εκδ. Κανάκη, 1997, σσ. 642 —πρβλ. τις σχετικές παρουσιάσεις των Π. Αγαπητού, στο *Βήμα* της 27-4-1997 και του Ι. Βάσση, στην *Καθημερινή* της 1-9-1998), καθώς και με το προγενέστερο (για μεμονωμένη όμως ιστορική περίοδο) έργο του Εύδοξου Τσολάκη, του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (*Βυζαντινοί ιστορικοί και χρονογράφοι*, 11ος-12ος αιώνες, β΄ έκδ., Θεσσαλονίκη 1984), η ελληνική βιβλιογραφική παραγωγή αποκτά βοηθήματα πολύτιμα και χρησιμότερα, όχι μόνο για τους πανεπιστημιακούς φοιτητές, αλλά και για τους ειδικούς ερευνητές, κυρίως λόγω του ότι σ' αυτά παρέχονται ενημερωμένες βιβλιογραφίες, αλλά και επιλογή-ανθολόγηση αποσπασμάτων των κυριότερων έργων των συμπεριλαμβανομένων συγγραφέων. Επίσης αποκτά βοηθήματα αντίστοιχα και εφάμιλλα σε ποιότητα με τα μεγάλα γραμματολογικά έργα των Krumbacher, Moravcsik, Beck και Hunger, αλλά και των Lemerle, Browning, Kazhdan κ.ά.

Η γερή εργογραφική υποδομή του Θ. Δετοράκη όχι μόνο στη βυζαντινή φιλολογία αλλά και την κρητολογία (βλ. κυρίως το συνθετικό του εγχειρίδιο *Ιστορία της Κρήτης*, Αθήνα 1986, ανατύπ. Ηράκλειο 1990 και αγγλική μετάφρ., Ηράκλειο 1994) είναι γνωστή στην έρευνα. Ευρύτατα έχουν χρησιμοποιηθεί τα έργα του: *Οι άγιοι της πρώτης βυζαντινής περιόδου της Κρήτης και η σχετική προς αυτή φιλολογία*, Αθήνα 1970 και *Κοσμάς ο Μελωδός, βίος και έργο*, Θεσσαλονίκη 1979, ενώ πιο πρόσφατα δημοσίευσε τη μικρή μονογραφία *Ο Ακάθιστος Ύμνος και τα προβλήματά του*, Αθήνα 1993 και *Μηνάς ο Μεγαλομάρτυς, ο Άγιος του Μεγάλου Κάστρου*, Αγιολογικά-υμνολογικά-ιστορικά, Ηράκλειο 1995. Επιπλέον ομάδα υμνογραφικών μελετημάτων του έχει πρόσφατα φωτοανατυπωθεί στα πλαίσια ειδικού διδακτικού εγχειριδίου του για το Πανεπιστήμιο Κρήτης: *Βυζαντινή θρησκευτική ποίηση και υμνογραφία*, β΄ έκδ. με προσθήκες, Ηράκλειο 1997.

Καθώς γράφει στον πρόλογο του ο συγγραφέας, κύριος στόχος του με το

έργο του αυτό είναι να παρουσιάσει «μια προσωπογραφική ανθολογία της βυζαντινής φιλολογίας, ως πρώτο στάδιο εργασίας για μια μελλοντική συγγραφή της Ιστορίας της Βυζαντινής Φιλολογίας» (σ. 18). Λίγο πιο κάτω, στον ίδιο πρόλογο, ο Θ. Δετοράκης τονίζει τις κατά τη γνώμη του ιδιοτυπίες της μελέτης του έργου των Βυζαντινών συγγραφέων: «Πρέπει να κατανοηθεί ότι το Βυζάντιο είναι ένας ιδιότυπος κόσμος και η πνευματική του φυσιογνωμία περιλαμβάνει στοιχεία κοσμικά και θρησκευτικά, λόγια και δημώδη, σε μια ενιαία και αδιαίρετη εικόνα. Ο βυζαντινός συγγραφέας διαφέρει ουσιαδώς από τον αρχαίο Έλληνα συγγραφέα. Ενώ στην αρχαία Ελλάδα οι συγγραφείς ασχολούνται συνήθως με ένα είδος λόγου, είναι μόνο ποιητές ή μόνο ρήτορες και μόνο ιστορικοί, στο Βυζάντιο εμφανίζεται ο συγγραφέας ποικίλων έργων. Στο πρόσωπο του ίδιου λογίου συναντάται ο θεολόγος και ο φιλόλογος, ο ιστορικός και ο ρήτορας, ο ποιητής κοσμικών ποιημάτων και ο υμνογράφος. Πολλές φορές ο ίδιος συγγραφέας γράφει σε διάφορους γλωσσικούς τύπους, σε ποιητική (ομηρική) γλώσσα, σε αττική, σε ελληνιστική κοινή, σε εκκλησιαστική και σε δημώδη... Αν θέλουμε να έχουμε την εικόνα ενός βυζαντινού λογίου, πρέπει να τον αντιμετωπίσουμε ως μια πολύπλευρη πνευματική προσωπικότητα, με πολυμερή ενδιαφέροντα. Θα έλεγε κανείς ότι ο τύπος του βυζαντινού λογίου βρίσκεται πλησιέστερα προς τον τύπο του νεοέλληνα παρά προς τον τύπο του αρχαίου συγγραφέα» (σσ. 18-19).

Στον παρόντα Α' τόμο της υπό ετοιμασία τριλογίας του ο Θ. Δετοράκης έχει περιλάβει και εκτενές τμήμα περί προβυζαντινής χριστιανικής φιλολογίας (από το 150 μ.Χ. περίπου), αφού τα έργα και οι διδαχές των συγγραφέων της περιόδου αυτής επηρέασαν αποφασιστικά τη διαμόρφωση των τάσεων στα βυζαντινά γράμματα (Μέρος Α': Προβυζαντινή χριστιανική φιλολογία, σσ. 39-122). Τα δύο άλλα μέρη του Α' τόμου τιτλοφορούνται: Εθνικοί συγγραφείς, 330-527 μ.Χ. (σσ. 123-210) και Χριστιανικοί συγγραφείς, 330-527 μ.Χ. (σσ. 211-541). Προγραμματίζονται ακόμη δύο τόμοι για την κυρίως βυζαντινή περίοδο (527-1204), καθώς και για την υστεροβυζαντινή (1204-1453), όπου θα υπάρχει και ειδικό τμήμα για τους μετά την Άλωση Έλληνες λογίους της Διασποράς, ως το 1500 περίπου. Προτάσσεται τμήμα γενικής βιβλιογραφίας-παραπομπών (σσ. 23-28).

Στον Α' τόμο παρατίθενται βιογραφικά σημειώματα με εργογραφία, ειδική βιβλιογραφία εκδόσεων, μεταφράσεων και μελετών, καθώς και επιλογή κειμένων από 80 περίπου συγγραφείς ή έργα ανώνυμα της πρωτοβυζαντινής αυτής περιόδου, ως την άνοδο στον θρόνο του Ιουστινιανού Α' το 527. Οι παρατιθέμενες βιβλιογραφίες είναι έγκυρες και καλοεπιλεγμένες, αν και πιστεύουμε ότι σε αρκετές περιπτώσεις θα άξιζε να παρατεθούν συχνότερα σ' αυτές και άλλα σημαντικά λήμματα από αξιολόγα εγκυκλοπαιδικά/λεξι-

κογραφικά έργα, που εξάλλου σημειώνονται στο βιβλιογραφικό πίνακα των βραχυγραφιών (προσθετέο σ' αυτά και το *Lexikon des Mittelalters*, Μόναχο-Ζυρίχη 1977 εξ.). Επίσης θα έπρεπε ως προς τις ιστορικές πηγές να είχε προτιμηθεί η πολύ πληρέστερη γερμανική έκδοση των «Πηγών» του Ι. Καραγιαννόπουλου (σε συνεργασία με τον G. Weiss, †1995): —*Quellenkunde zur Geschichte von Byzanz, 324-1453*, Βισμπάντεν 1982 (όπου η βιβλιογραφία είναι πλέον συγκεκριμένη).

Αναμένεται με ιδιαίτερο ενδιαφέρον η συνέχιση και ολοκλήρωση της πολύτιμης αυτής προσφοράς του καθηγητή Δετοράκη στην ελληνική βιβλιογραφία.

A. Σαββίδης

John Julius Norwich, *Σύντομη ιστορία του Βυζαντίου*, μετάφρ. Δ. Κωστελένος, Αθήνα, εκδ. Γκοβόστης, 1999, σσ. 615, 5 χάρτες, εικονογράφηση, γεωαλογικοί πίνακες και πίνακες ηγεμόνων.

Ο συγγραφέας, Λόρδος Νόριτς (όχι «Νόργουιτς», όπως λάθος προφέρεται το όνομά του στην Ελλάδα), είναι γνωστός στους μεσαιωνολόγους από τα παλαιότερα έργα του για το νορμανδικό βασίλειο της Σικελίας του 12ου αιώνα (*The Kingdom in the Sun, 1130-1194*, Λονδίνο 1970, ανατύπ. 1976) και για την ιστορία της Βενετίας (*A history of Venice*, Harmondsworth 1982 και ελλην. μετάφρ. Αθήνα, εκδ. Φόρμιγξ, 1993 —για την έκδοση αυτή βλ. Α. Σαββίδης, *Ποικίλα δοκίμια ιστορικά, φιλολογικά, βιβλιοκριτικά*, Αθήνα 1999, σ. 271). Παρά το γεγονός ότι είναι αυτοδίδακτος ιστορικός (και όχι «εκ των διασήμων βυζαντινολόγων», όπως προβάλλεται από τα ΜΜΕ, αν και ο ίδιος προσέχει πολύ όταν αυτοπαρουσιάζεται ως «εκλαϊκευτικός» ιστορικός και όχι ως λόγιος επιστημόνας-«scholar»), ο Λόρδος Νόριτς είναι αλήθεια ότι έχει πετύχει να καθιερωθεί ως συγγραφέας ιστορικών βιβλίων στην εποχή μας, από τότε που (εδώ και τέσσερις δεκαετίες περίπου) εγκατέλειψε το βρετανικό διπλωματικό σώμα για να ασχοληθεί με τη συγγραφή. Η αναμφισβήτητη και με λογοτεχνικό οίστρο ικανότητά του στη συγγραφή, σε συνδυασμό με μια προσεγμένη και μεθοδευμένη προώθησή του από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (και στην Ελλάδα πρόσφατα, στις αρχές Νοεμβρίου 1999) του έχει προφανώς εξασφαλίσει μια σταθερή πώληση των βιβλίων του —και δικαιολογημένα αφού, όπως ο ίδιος ομολογεί, με την αναχώρησή του, το 1984, από τη διπλωματική του υπηρεσία «προσπάθησε να κερδίσει το ψωμί του με το γράψιμο» (*Σύντομη ιστορία*, σ. 42). Τελικά, βέβαια, τον κέρδισε η ιστορία (και στις τελευταίες δεκαετίες η βυζαντινή ιστορία) και όχι οι τομείς για τους